

بررسی تاثیر آموزش موارد تربیتی در مدارس

سعید رضوی قره قشلاق

کارشناسی ارشد فقه مبانی حقوق اسلامی، دانشگاه شهید مدنی آذربایجان، آذربایجان، ایران

چکیده

مطالعه حاضر به بررسی تاثیر آموزش موارد تربیتی در مدارس پرداخته شده است. در نظام آموزش و پرورش کشور چه در دانشگاه‌ها و چه در مدارس، نه تنها هنوز موضوع تربیت و پرورش از جایگاه بایسته و شایسته خود برخوردار نیست، بلکه شیوه و فرآیند آموزش نیز با مشکلات فراوان مواجه است، چرا که به علل مختلف عمدتاً غیرموجه، تمام تلاش متریبان صرفاً بر حفظ (نه یادگیری) دروس و اخذ نمره و کوشش بسیاری از اساتید و مربیان نیز بر رفع تکلیف در انجام وظیفه تدریس متمرکز است. در واقع بررسی نتایج تحصیلی دانشجویان و دانش‌آموزان در سنوات گذشته حکایت از آن دارد که به‌رغم اقدامات صورت گرفته برای بهبود نظام آموزشی، در اکثر موارد همچنان پرورش روحی، اخلاقی و معنوی و حتی مهارت‌آموزی، یادگیری و درک مطالب در دانشگاه‌ها مدارس و سایر مراکز آموزشی، محلی از اعراب ندارد و به همین دلیل هدف‌های تعیین شده برای انسان‌سازی یا کادرسازی تراز انقلاب هنوز به شکل کامل محقق نشده است. با توجه به تغییرات مکرر و الگوبرداری از مدل‌های غربی و شرقی، در پاره‌ای از موارد به‌قدری کار تدوین متون ناشیانه انجام می‌شود، که در کتب درسی نه دیگر مفهوم درستی از محتوا و ارزش‌های اسلامی یافت می‌شود و نه از شاخصه‌های ایرانی و نه حتی از یافته‌های علمی و فنی اروپایی و غربی خبری هست صرف‌نظر از اقدامات راهبردی و بنیادینی که باید در جهت بهینه‌سازی محتوای نظام آموزشی و متون درسی صورت بپذیرد، اقدامات اجرایی مختلف و در عین حال اثرگذاری برای تربیت و پرورش نسل جوان و نوجوان نیز وجود دارد که با کمترین هزینه قابل اجراست و این در حالی است که، معمولاً انجام همین اقدامات کوچک و کم هزینه نیز مورد غفلت واقع می‌شوند.

واژه‌های کلیدی: تربیت، مدارس، نظام آموزشی، یافته‌های علمی، شاخص‌های فرهنگی

مقدمه

مدرسه به عنوان محل اصلی آموزش و پرورش، نقش بسیار مهمی در تربیت و پرورش دانش آموزان دارد. از آنجا که دانش آموزان در مدرسه بیشترین زمان خود را سپری می کنند، محیط مدرسه برای شکوفایی اجتماعی، روانی و تحصیلی آن ها بسیار مهم است (۱).

یکی از اصلی ترین نقش مدرسه در پرورش و تربیت دانش آموزان، آموزش مهارت های اساسی مانند خواندن، نوشتن، حساب کردن و علوم است. این مهارت ها، اساسی ترین ابزارهایی هستند که دانش آموزان برای فعالیت در جامعه نیاز دارند. همچنین، مدرسه باید برای دانش آموزان، فرصت هایی برای یادگیری مهارت های مدیریت زمان، مهارت های مطالعه و یادگیری خودمحرور، و مهارت های ارتباطی فراهم کند (۲).

در کنار آموزش مهارت های اساسی، مدرسه باید به دانش آموزان، ارزش ها و اخلاقیاتی مانند احترام به دیگران، همبستگی، و تعهد به یادگیری را آموزش دهد. این ارزش ها از اهمیت بسیاری برای خوب شدن روابط فردی و اجتماعی دانش آموزان، و همچنین توسعه ذهنی و روانی آن ها بهره می برند. علاوه بر این، مدرسه برای دانش آموزان فرصت هایی برای شرکت در فعالیت های فرهنگی، هنری و ورزشی نیز باید فراهم کند. این فعالیت ها، به دانش آموزان کمک می کنند تا خود را در برابر دیگران به نمایش بگذارند، مهارت های اجتماعی خود را تقویت کنند، و به سبک زندگی سالم تر و فعال تری را در مدرسه و در زندگی روزمره پیشنهاد کنند (۳).

در کل، مدرسه نقش مهمی در تربیت و پرورش دانش آموزان دارد. از طریق آموزش مهارت های اساسی، ارزش ها و اخلاقیات، و فراهم کردن فرصت های شرکت در فعالیت های فرهنگی، هنری و ورزشی، مدرسه می تواند به دانش آموزان کمک کند تا در جامعه موفق شوند و زندگی موثری داشته باشند. همچنین، محیط مدرسه باید به گونه ای طراحی شود که دانش آموزان بتوانند در آن بهترین عملکرد خود را از خود به نمایش بگذارند. این شامل فضای آموزشی مناسب، تجهیزات و ابزارهای آموزشی کافی، مربیان و مدیران متخصص و متعهد، و همچنین محیطی مطبوع و امن برای دانش آموزان است (۴).

قربان زاده به این نتیجه رسیده است که بین عوامل خانوادگی، آموزشگاهی و اجتماعی با رشد باورهای دینی ارتباط و همبستگی وجود دارد. خادمی نیز به این نتیجه رسیده است که عوامل گوناگون درون مدرسه ای همچون روش های برخورد مربیان، معلمان، مدیران و معاونان، محتوای کتب درسی و فضای فیزیکی مدرسه می تواند در تحقق این امر مفید باشد و نقش هر یک از آنان را در درونی سازی ارزش های اسلامی مشخص می کند. خیری به این نتیجه رسیده است که در درونی کردن ارزش های دینی و مذهبی، تبیین ارزش های مذکور به صورت اصولی و درست و نیز نقش الگوی معلم، به عنوان کسی که خود بیان کننده ارزش ها برای دانش آموزان است، نقش مهمی دارد. قنبرلو همچنین به این نتیجه رسیده است که بین رفتار و کردار دبیران دروس گوناگون در قالب الگوهای عملی برای دانش آموزان، رفتار و کردار عملی معلمان دینی و قرآن، مربیان امورتربیتی به عنوان الگوی عملی، و درونی شدن ارزش ها، رابطه معناداری وجود دارد. سلیمانی نیز به این نتیجه رسیده است که ۵۸ روش عملی برای درونی سازی ارزش ها در جوانان از دیدگاه آیات و روایات وجود دارد که مسئولان امر تعلیم و تربیت می توانند از آن استفاده کنند (۵).

از آنجا که تربیت و پرورش دانش آموزان نه تنها مسئولیت مدرسه است، بلکه مسئولیت جامعه سراسری است، همکاری بین مدرسه، خانواده، و جامعه بسیار مهم است. همکاری و هماهنگی بین این اجزای جامعه، می تواند به دانش آموزان کمک کند تا

بهترین فرصت‌ها برای تحصیل و توسعه شخصی خود را داشته باشند و در نتیجه، بهترین عملکرد خود را در زندگی داشته باشند (۶).

مدرسه به عنوان یکی از مهمترین موسسات آموزشی و تربیتی، نقش بسیار مهمی در تربیت و پرورش دانش‌آموزان دارد. در اینجا، به برخی از نقش‌های مهم مدرسه در تربیت و پرورش دانش‌آموزان می‌پردازیم:

۱. ارائه آموزش و پرورش: مدرسه به عنوان محیط اصلی برای تربیت و پرورش دانش‌آموزان، وظیفه ارائه آموزش عمومی و تخصصی به دانش‌آموزان را بر عهده دارد. با ارائه درس‌های مختلف، مدرسه به دانش‌آموزان کمک می‌کند تا مهارت‌های لازم برای زندگی روزمره و شغلی خود را پیدا کنند (۲).

۲. شکل‌دهی اخلاقی و اجتماعی: مدرسه علاوه بر ارائه آموزش، نقش بسیار مهمی در شکل‌دهی اخلاقی و اجتماعی دانش‌آموزان دارد. با ارائه سازوکارهایی برای حل اختلافات، تشویق به همکاری و همدلی، و ترغیب به رفتارهای مثبت، مدرسه به دانش‌آموزان کمک می‌کند تا به فردی اجتماعی و اخلاقی تبدیل شوند.

۳. توسعه مهارت‌های ارتباطی: مدرسه به دانش‌آموزان کمک می‌کند تا مهارت‌های ارتباطی خود را با دیگران توسعه دهند. با فراهم کردن فرصت‌هایی برای همکاری و گفتگو، مدرسه به دانش‌آموزان کمک می‌کند تا مهارت‌های مذاکره، گفتگو، و همکاری را در محیط کار و زندگی روزمره خود به کار بگیرند (۷).

۴. توسعه مهارت‌های تفکر و خلاقیت: مدرسه به دانش‌آموزان کمک می‌کند تا مهارت‌های تفکری و خلاقیت خود را توسعه دهند. با ارائه فرصت‌هایی برای حل مسئله، تفکر خلاق، و ایده‌پردازی، مدرسه به دانش‌آموزان کمک می‌کند تا مهارت‌های لازم برای رسیدن به راه‌حل‌های خلاقانه و نوآورانه در زندگی خود را پیدا کنند.

در نتیجه، مدرسه به عنوان یکی از مهمترین موسسات آموزشی و تربیتی، نقش بسیار مهمی در تربیت و پرورش دانش‌آموزان دارد. با ارائه آموزش و پرورش، شکل‌دهی اخلاقی و اجتماعی، توسعه مهارت‌های ارتباطی، و توسعه مهارت‌های تفکر و خلاقیت، مدرسه به دانش‌آموزان کمک می‌کند تا به فردی موفق و مؤثر در جامعه تبدیل شوند. همچنین، مدرسه به عنوان محیطی اجتماعی و فرهنگی نیز، نقش بسیار مهمی در شکل‌گیری هویت فردی دانش‌آموزان دارد. به عبارت دیگر، مدرسه به دانش‌آموزان کمک می‌کند تا در مسیر رشد و تکامل شخصی و اجتماعی خود بهترین عملکرد را از خود به نمایش بگذارند (۸). می‌دانید که فرزندان ما باید بخشی از زندگی خود را در محیط‌های اجتماعی و گروهی سازمان یافته بگذرانند. آن محیط‌ها علاوه بر این که روابط اجتماعی و روابط بین فردی را به صورت غیرمستقیم به بچه‌ها یاد می‌دهد، زمینه‌ای را فراهم می‌کند که فرزندان ما به علوم و مهارت‌های مورد نیاز دست پیدا کنند.

اما نکته‌ای که این‌جا مهم است این است که نگاه ما به نظام تعلیم و آموزش و پرورش باید یک نگاه منطقی باشد. یعنی باید یک نظام‌واره تربیتی را تعریف کنیم که جزئی از این نظام‌واره، گوشه‌ای از این نظام‌واره، سیستم آموزش و پرورش و سیستم‌های تعلیمی فرزندان ما را در برگیرد. اما توجه به این نکته مهم است که:

والدین محور و مدرسه بازوی تربیت

ما به عنوان والدین، باید تربیت را کما فی السابقی عهده‌دار باشیم و مدرسه را به عنوان یک بازو و کمک کار ببینیم. خیلی مواقع مشاهده می‌شود که وقتی فرزندان پدران و مادران وارد نظام‌های آموزش و پرورش و نظام‌های تعلیمی می‌شود رهاسازی را به

عنوان یک رفتار در خود شکل می‌دهند و کاری به فرزند ندارند. می‌گویند فرزند ما معلم دارد، مدرسه مربی تربیتی دارد، معاون اجرایی دارد، مدیر دارد و آن‌ها بچه‌های ما را تربیت می‌کنند (۶).

ما هم به عنوان عقبه کمک کار باشیم، یعنی غذایی به بچه بدهیم، لباس و کیف و کفش او را آماده کنیم و برای مدرسه یک سرباز باشیم، یعنی هر چه که آن‌ها می‌گویند را به همان میزان پی‌گیری و پی‌جویی کنیم و برای این‌که فرزند ما در آموزش و پرورش و تعلیم خود موفق باشد تمام تلاش خود را انجام بدهیم. ببینید این نگاه نباید شکل بگیرد. یعنی مدرسه به عنوان بازوی ما در مسائل تربیتی باید دیده شود. پدر و مادر محوریت در تربیت دارند.

تربیت فرد محور است ولی نظام تعلیم و تربیت گروهی است

نکته دوم که باید به آن توجه شود این است که معمولاً در نظام‌های تعلیمی و تربیتی، کار کار گروهی است و محور تربیت باید فردی باشد و در مدارس معمولاً این قابلیت وجود ندارد که سیستم آموزش و پرورش روی تک تک فرزندان و دانش‌آموزان بتواند کار کنند. چون بالاخره انسان‌ها استعدادها و مختلفی دارند، گاهی اوقات تفاوت‌های فردی دارند، هوش متفاوتی دارند، فرهنگ‌های آن‌ها متفاوت است، خانواده‌های آن‌ها متفاوت است (۹).

هر کدام از این‌ها فاکتورهایی است که روی تربیت می‌تواند مؤثر باشد. حالا در آموزش و پرورش نمی‌توانند به تک تک این شاخصه‌ها و آموزه‌ها توجه کنند. لذا آن‌جا کار به صورت گروهی شکل می‌گیرد. تربیت یک امر فردی است، باید به تفاوت‌های فردی توجه شود، به ویژگی‌های فرد توجه شود، پس والدین در محیط خانه باید این را به عنوان محور قرار بدهند. یعنی تربیت فردی را در محیط خانه انجام بدهند.

نقش واسطه‌ای والدین بین فرزند و مربی

نکته سوم که ما می‌دانیم این به عنوان یک نکته مهم می‌تواند مد نظر باشد این است که ما پدران و مادران باید نظارت فردی را روی فرزندان داشته باشیم، یعنی نقش واسطه‌ای را بین فرزند خود و مربیان او در مدرسه ایفا کنیم. این هم می‌تواند زمینه رشد و موفقیت را در فرزندان فراهم بیاورد.

یعنی جایی که مادر و پدر به اموری دقت می‌کنند که مرتبط با فرزند و مدرسه است، با معلم ارتباط‌گیری می‌کنند و به معلم گزارش‌دهی دارند. نکات لازم را به معلم می‌گویند. این‌ها می‌تواند به رشد فرزندان حتی در آن سیستم جمعی و گروهی که نام آن مدرسه است، کمک کند. این هم نکته سوم است که ما باید به آن توجه کنیم. باید نقش وساطت و واسطه‌گری و نظارت را بین دانش‌آموز و مدرسه ایفا کنیم و یک حلقه وصل خوبی در این زمینه باشیم. در ادامه مهم‌ترین تاثیرات مدرسه در تربیت دینی کودکان را توضیح می‌دهیم (۱۰).

رشد روحی و معنوی

دانش‌آموزان با آموزش رویکردها و مفاهیم دینی، جهان بینی پیدا می‌کنند. عمیق‌تر می‌شوند و قدمی در مسیر رشد روحی خود بر می‌دارند. آن‌ها می‌آموزند که زندگی فراتر از مادیات است. از این رو می‌توان گفت که آموزش دینی نقش مهمی را در توسعه فرهنگی ایفا می‌کند.

فهم خوب و بد

نقش مدرسه در تعلیم و تربیت دینی، با تقویت رشد معنوی، اخلاقی و اعتقادی دانش‌آموزان همراه است. آموزش مفاهیم دینی، زمینه‌ای را فراهم می‌کند که دانش‌آموزان خوب و بد جامعه را بیاموزند. آن‌ها همچنین درمی‌یابند که مبنای قضاوت‌هایشان چگونه باید باشد.

پرورش اخلاق

هر نسل می‌تواند از طریق تربیت دینی به درک عمیقی نسبت به تجربیات خود برسد و به دنبال ارزش‌های برتر باشد. همچنین دانش‌آموزان فرامی‌گیرند که باید ویژگی‌های اخلاقی نیک، مانند خوش اخلاقی، احترام به تفاوت‌ها، فداکاری و هم‌دردی را در خود پرورش دهند (۱۱).

تقویت عزت نفس

آموزش دینی، عزت نفس دانش‌آموزان را تقویت می‌کند و زمینه‌ای را فراهم می‌سازد تا در شرایط سخت صبورتر باشند و مشکلات را تحمل کنند. زیرا در آموزه‌های دینی همواره بر صبوری و تحمل سختی‌ها تاکید می‌شود.

پاسخ به سوالات اساسی زندگی

تربیت دینی کودکان و نوجوانان، به سوالات آن‌ها درباره زندگی پس از مرگ، خیر و شر و اعتقاد به خدا پاسخ می‌دهد. همچنین در درک ارزش‌هایی مانند عدالت، صداقت و حقیقت موثر بوده و به تقویت هویت جمعی آن‌ها کمک می‌کند (۱۲).

رفع ابهامات ذهنی

کودکان و نوجوانان به طور ذاتی کنجکاوی‌های مختلفی درباره جهان هستی دارند. تربیت دینی درک واقعیت را آسان می‌کند. در شرایطی که رسانه‌ها نقش مهمی در ایجاد ابهامات اعتقادی ایفا می‌کنند، تربیت دینی به تقویت باورها و آموزه‌های کلیدی منجر می‌شود. حفظ جوامع از انحرافات اخلاقی و نیل انسان به رشد و کمال را می‌توان در سایه آموزش ارزش‌ها و اخلاق و درونی شدن آن در شخصیت افراد دانست. تحقق این امر نیازمند آسیب شناسی، شناسایی فرصت‌ها و تهدیدها و یافتن راه کارهای عملی و به طور خلاصه، یک راهبرد مناسب است که به پژوهش‌های تجربی و میدانی نیاز دارد. از سوی دیگر، بیش از همه، نسل جوان و نوجوان در معرض انحرافات اخلاقی و هجمه‌های فرهنگی غرب قرار می‌گیرند و ضرورت آموزش و تربیت اخلاقی و ارزشی این قشر بر کسی پوشیده نیست. نیل سریع و آسان این گروه به شخصیت سالم دینی و اجتماعی و تحصیل آنها در مدارس آموزش و پرورش از جمله فرصت‌هایی به شمار می‌رود که شایسته است برای آنها برنامه ریزی شود. بنابراین، ضروری به نظر می‌رسد که پژوهش‌های میدانی در زمینه تحول و تغییر نگرش نسبت به ارزش‌ها در قشر جوان و نوجوان صورت پذیرد (۱۳).

«محتوای درسی «و» روش تدریس معلم» از جمله ابعاد مهم نظام‌های آموزشی و از ارکان اساسی و تأثیرگذار در شیوه یادگیری دانش‌آموزان به شمار می‌آیند. محتوای درسی مجموعه‌ای است از: شناخت‌ها - تعاریف، اصول، قواعد و... -، مهارت‌ها - روش انجام گام به گام کارها - و عوامل نگرشی یک عنوان درسی که با ترتیب و توالی ویژه‌ای در قالب فنون معین و از طریق رسانه‌های مناسب، به فراگیران ارائه می‌شود

ضرورت تدوین محتوای درسی مطابق اصول استاندارد برنامه درسی در جهت رشد و پاسخ گویی به نیازها و علایق دانش آموزان، در نظام های آموزشی بر اندیشمندان و صاحب نظران، این حوزه پوشیده نخواهد بود. وقتی معلم خوب درس می دهد به شاگردان کمک می کند تا خوب بیاموزند. یک الگوی تدریس خوب می تواند سهولت بخش یادگیری دانش آموزانی باشد که دارای ذخایر یا زراهردهای پرتوان برای کسب تعلیم بشری و الهی اند (۱۴).

از ضروریات حرفه معلمی و شایستگی های این شغل آن است که معلم در این اندیشه باشد که در کلاس درس چه چیزهایی باید آموخته شود؟ چگونه باید آموخته شود؟ و به چه کسانی آموخته شود؟ اینکه چه چیزی را بیاموزد، منجر به تدوین محتوا و متن غنی آموزشی می گردد. این که چگونه باید آموخته شود، منجر به طراحی و انتخاب روش تدریس مناسب خواهد شد. و اینکه به چه کسانی آموخته شود، منجر به شناخت نیازها و علایق دانش آموزان مطابق مراحل رشد در تدوین محتوا و انتخاب روش تدریس می گردد. در این میان، ارزش عفاف و پاک دامنی و اهمیت آن بر آشنایان با مکتب اخلاقی اسلام پوشیده نیست. به ویژه نقش و جایگاه این ارزش و درونی سازی آن در نوجوانان و جوانان، که در سنین بحرانی رشد هستند، از اهمیت بالایی برخوردار است. از سوی دیگر، آموزش و پرورش ارزش ها در جهت درونی سازی ارزش عفاف، نیازمند یک راهبرد قوی، بستری مناسب و برنامه ریزی صحیح است (۱۵).

بحث و بررسی

پیشنهادات ذیل؛ تنها بخشی از اقداماتی است که می تواند در این جهت و برای کمک به رفع این نقیصه و ارتقاء کیفی تعلیم و تربیت و به ویژه پرورش دانش آموزان مؤثر واقع شود. اگرچه ممکن است خیلی از موارد جزئی تلقی شوند و یا به اشکال مختلف در برنامه های فعلی مدارس پیش بینی یا قبلاً به نوعی اجرا شده باشند، اما قطعاً احیاء و اجرای مشارکتی این موارد با همراهی و همکاری اولیاء محترم، دانش آموزان و به خصوص اساتید و معلمان محترم، نقش مؤثری در ایجاد انگیزه و تعالی اخلاقی و رشد فکری و علمی دانش آموزان خواهد داشت و انشالله قرب الهی و رضایت بیش از پیش اولیاء و مربیان و نیز عامه مردم را در پی خواهد داشت و به الگویی برتر در نظام آموزشی کشور تبدیل خواهد شد.

مشارکت دانش آموزان در مدیریت امور مدرسه:

مشارکت فراگیر دانش آموزان و اولیاء محترم در برخی از امور مدیریتی مدرسه از طریق تشکیل شورای عالی دانش آموزی مدرسه و برگزاری جلسات مشترک و منظم با دستور کار مشخص و با حضور و هدایت مدیر و مربیان مدارس و منتخب اولیاء و حضور فعال اعضای شورای دانش آموزی و سازماندهی تیم های مختلف عملیاتی برای پیگیری و اجرایی نمودن مصوبات این شورا، تمرین عملی خوبی است برای تربیت مدیرانی که قرار است سکان اداره آینده کشور را بر عهده بگیرند (۱۶).

این تیم ها می توانند با استفاده از عناوین پرطمطراق و جذاب برای دانش آموزان، در زمینه موضوعاتی مانند؛ تیم برنامه های علمی، آموزشی و پژوهشی، تیم برنامه ریزی مناسب ها، تیم برنامه ریزی برای زیباسازی محیط مدرسه، تیم ارزیابی فعالیت های مدرسه، تیم ارزیابی عملکرد مربیان) به شکل هدایت شده از سوی دانش آموزان و اولیاء (و امثال آن در جهت ترویج کار تیمی و گروهی تشکیل شود. انتخاب تیم ها می تواند با کمک اولیاء و مربیان محترم، بر اساس معیارهای هدفمند و از قبل تعیین شده و یا از طریق برگزاری انتخابات در مدرسه توسط تیم های مطمئن دانش آموزی) از مقاطع مختلف (برای جمع آوری، شمارش آراء و استخراج نتایج انجام شود، تا هم دانش آموزان با فرآیند رأی گیری آشنا شوند و هم قابلیت مسئولیت پذیری و هم ویژگی های

شخصیتی آنها در جهت کدرسازی ارتقاء یابد (۱۷). برخی از مصادیق و نمونه تصمیم‌گیری و تصمیم‌سازی دانش‌آموزی عبارتند از:

- برنامه‌ریزی برای رأی‌گیری در مورد تعیین رنگ و نوع لباس فرم مدرسه از طریق؛ نمایش چند مدل لباس مناسب کارشناسی شده) حتی‌المقدور شیک و با رنگ شاد (با کدگذاری مشخص برای مقطع تحصیلی مختلف) در اواخر سال تحصیلی (و جمع‌آوری نظر دانش‌آموزان برای انتخاب رنگ و مدل موردنظر و تعیین رنگ و مدل حائز اکثریت به عنوان مدل برگزیده سال تحصیلی بعد.
- برنامه‌ریزی برای تعیین نوع و حتی مدل رنگ‌آمیزی و تزئین کلاس‌ها، راهروها، حیاط و سالن مدرسه با اتکاء به نظر افراد کارشناس -جامعه‌شناس و روانشناس- و خلاقیت و اخذ نظر دانش‌آموزان (۱۸).
- برنامه‌ریزی در مورد برنامه مناسبت‌های ملی و مذهبی در مدرسه با مشارکت دانش‌آموزان و اولیاء.
- تیم جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل نظرات، پیشنهادات و انتقادات دانش‌آموزان و اولیاء

واگذاری مسئولیت اجرای برخی از کارها به دانش‌آموزان:

علاوه بر مشارکت دانش‌آموزان در فرآیند تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری مدرسه، این امکان وجود دارد که برای آشنا ساختن آنها با امور اجرایی و عملیاتی، اداره برخی از این امور مدرسه در موضوعات مختلف مانند آنچه در ذیل مورد اشاره قرار گرفته نیز به دانش‌آموزان منتخب و واجد شرایط واگذار شود.

- نظافت محیط مدرسه و حتی سرویس‌های بهداشتی به شکل نوبه‌ای برای همه دانش‌آموزان -برای آموزش زندگی و در صورت لزوم به شکل تنبیهی برای دانش‌آموزان بی‌انضباط- و تعیین سرتیم از بین دانش‌آموزان ممتاز -در کشور ژاپن هم برای کمک به مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان، مسئولیت کامل نظافت محیط مدرسه برعهده دانش‌آموزان است.
- تشکیل تیم‌های تدریس تقویتی و تجدیدی دروس -کمک مربی-، با کمک دانش‌آموزان ممتاز برای کمک به دانش‌آموزان ضعیفتر در محیط مدرسه یا در منازل و یا در مساجد محله (۱۹).
- تشکیل تیم تعمیر و نگهداری تجهیزات و تأسیسات با کمک اولیاء و همراهی دانش‌آموزان.
- تشکیل تیم‌های مشارکت اجتماعی مانند؛ حفاظت از محیط زیست، هشداردهنده اجرای قوانین ترافیکی، حراست از اموال عمومی، امر به معروف و نهی از منکر دانش‌آموزی، صرفه‌جویی، راهکاریابی و ....
- تشکیل انواع تیم‌های هنری مانند؛ سرود و تئاتر، فیلم‌سازی ۱ تا ۵ دقیقه‌ای با دوربین یا موبایل و تبلت، طراحی بازی رایانه‌ای، تهیه کلیپ، تهیه پاورپوینت آموزشی و کمک‌آموزشی.
- تشکیل شورای ورزش مدرسه و ایجاد تیم‌های آمادگی جسمانی و اجرای برنامه‌های آموزشی در زمینه ورزش در موضوعاتی مانند؛ فوتبال، والیبال، طناب‌کشی، شطرنج و سایر موارد (۲۰).
- تشکیل تیم‌های تحقیق و پژوهش علمی و اجتماعی، ایده‌یابی خلاقانه و ....
- واگذاری مسئولیت اداره نمازخانه، کتابخانه، کارگاه و آزمایشگاه به دانش‌آموزان واجد شرایط.
- تیم گردآوری، دسته‌بندی، بررسی و ارزیابی پیشنهادات و انتقادات در امور مختلف مدرسه و محیط‌زندگی.

برگزاری و گسترش مسابقات هدفمند

برگزاری مسابقات هدفمند یکی از ابزارهای سهل‌الوصولی است، که می‌تواند علاوه بر جنبه تفریحی، به شکل هوشمندانه‌تری برای کسب اهداف آموزشی و تربیتی نیز مورد استفاده قرار گیرد.

- مسابقات مذهبی مانند؛ قرآن، اذان، احکام، مداحی و حدیث برای نهادینه‌سازی مفاهیم اسلامی.
- برگزاری انواع مسابقات ورزشی جمعی و انفرادی برای ایجاد آمادگی جسمانی و تمرین کار تیمی.
- برگزاری مسابقات هدفمند تستی در زمینه‌های مختلف برای کمک به ارتقاء سطح علمی (۲۱).
- برگزاری مسابقات تفریحی و نشاط آفرین و روحیه‌بخش در جهت بارورسازی نیروی درونی دانش‌آموزان.
- مسابقه نوشتن زندگینامه و خاطره در جهت تمرین مستندسازی فعالیت‌های اجتماعی و به‌ویژه علمی.
- مسابقات داستان‌نویسی، شعر، خطاطی و نقاشی برای کمک به ارتقاء دانش عرصه هنری کشور.
- مسابقه طراحی وبلاگ و طراحی بازی‌ها و برنامه‌های رایانه‌ای برای کمک به استفاده بهینه از فن‌آوری.
- مسابقه طراحی ابزار کاربردی و مکانیزه‌سازی فعالیت‌ها در جهت شکوفایی استعدادها و خلاقیت‌ها (۲۲).
- برگزاری مسابقه انشاء‌نویسی و تشکیل تیم ارزیابی محتوای انشاء، با مشارکت دانش‌آموزان و هدایت مربیان در موضوعاتی مانند؛ آثار دینداری و اجرای احکام الهی، دین‌شناسی، ضرورت قانونمداری قانونگرایی، فرهنگ شهرنشینی و آپارتمان‌نشینی، حفاظت از محیط‌زیست، حراست از اموال عمومی، مسئولیت‌پذیری و پاسخگویی، احترام به بزرگ‌ترها و حقوق والدین، نقش امربه‌معروف و نهی‌ازمنکر در سلامت جامعه، فواید کار تیمی، خودباوری و الگوسازی، اهداف و ابزار و روش‌های تهاجم فرهنگی دشمن، شناخت نخبگان و دانشمندان ایرانی و اسلامی و دستاوردهای آنها برای کمک به رشد علمی و فکری و فرهنگی دانش‌آموزان (۲۳).

نخبه‌یابی، نخبه‌گزینی و نخبه‌پروری:

بی‌شک موضوع تربیت و پرورش نباید به گروه خاصی از دانش‌آموزان محدود شود، اما طبیعتاً کادرسازی تراز انقلاب فقط در مورد افراد مستعد و واجد شرایط ممکن خواهد بود، استعدادهایی که باید شناسایی و کشف شده و با انجام اقدامات مشابهی که در این مقاله به آنها پرداخته شد، زمینه برای رشد بهینه آنها با انجام اقدامات ذیل فراهم گردد.

- ایده‌یابی و ایده‌پردازی خلاقانه برای کشف استعدادها
- شناسایی و ترغیب استعدادها برای هدف‌گذاری منطقی
- نخبه‌یابی، نخبه‌گزینی و نخبه‌پروری و الگوسازی
- ترغیب دانش‌آموزان به تعیین، تدوین و ارائه اهداف آینده
- برگزاری همایش‌های علمی سه ماهه برای گزارش‌دهی و ارائه عمومی کارهای علمی و پژوهشی متناسب با محیط مدرسه و شخصیت دانش‌آموزان توسط افراد برگزیده

استفاده بهینه از ابزار تشویق و تقدیر

در اسلام آیات، احادیث و روایات مختلفی در مور شکرگذاری و تشویق و تقدیر از کار خوب دیگران، به‌ویژه در مورد کودکان، نوجوانان و جوانان وحتى بزرگسالان وجود دارد و بی‌شک استفاده بهینه از ابزار تشویق و تنبیه در نظام آموزشی می‌تواند، نقش فوق‌العاده‌ای در ایجاد انگیزه نه تنها در دانش‌آموزان، بلکه در مورد مربیان و حتی اولیاء در جهت ایفای درست و کامل نقش و وظیفه خود در محیط مدرسه و خانواده داشته باشد، بنابراین تشویق و تقدیر می‌تواند علاوه بر مصادیق موجود، موارد ذیل را نیز شامل شود (۲۴).

- ترغیب اولیا برای حمایت و تقدیر مادی و به‌خصوص معنوی از مربیان پرتلاش و دلسوز در مدارس.
- رتبه‌بندی معلمان با مشارکت دانش‌آموزان و اولیاء آنها برای ایجاد انگیزه بیشتر با تأثیر در حقوق آنها.

- تقدیر مدرسه از خانواده دانش‌آموزان ممتاز و منضبط در حد یک لوح تقدیر یا برگزاری یک مراسم ساده
- تهیه جوایز ویژه و برانگیزاننده مانند؛ کامپیوتر، دوربین و دوچرخه برای ایجاد انگیزه و تشویق دانش‌آموزان، برای یادگیری بیشتر و بهتر با مشارکت اولیاء بر اساس معدل، اخلاق، فعالیت‌های اجتماعی، فرهنگی و علمی و امتیاز دهی به دانش‌آموزان بر اساس میزان مشارکت، کیفیت نتایج و حاصل کار.
- همانگونه که اشاره شد، در بسیاری از موارد تشویق و قدردانی می‌تواند در حد اهداء لوح تقدیر، نصب پارچه‌نوشته و امثال آن باشد. در حال حاضر بسیاری از ما در حدی اسراف‌گونه برای مراسم ترحیم، زیارت و حتی عزل و نصب دیگران پارچه‌نوشته نصب می‌کنیم، در حالی که حاضر نیستیم برای تشویق فرزندانمان از این ابزار استفاده بهینه داشته باشیم

سایر فعالیت‌ها

- قطعاً اقدامات تربیتی و پرورشی فقط محدود به این روش‌ها نیست و باید از همه توانمندی‌ها و ظرفیت‌ها، هرچند به‌ظاهر کوچک و جزئی نیز برای دستیابی به این هدف بهره برد. برخی از اقدامات جانبی قابل اجرا در این زمینه عبارتند از:
- تشکیل تیم مشاوره و پاسخ به سؤالات و ابهامات علمی و اجتماعی با کمک اولیاء و مربیان (۲۵).
  - دعوت از مسئولین برای معرفی مشاغل، گفتمان دوستانه و تبادل نظر و پاسخگویی به سؤالات
  - نصب عکس شهدا، شخصیت‌ها و نخبگان فارغ‌التحصیل مدرسه در سالن یا راهروهای مدرسه
  - الزام شوراهای دانش‌آموزی به تهیه برنامه سالانه یا دراز مدت فردی با مشارکت و همراهی سایر دانش‌آموزان و اولیاء
  - الزام دانش‌آموزان به تهیه برنامه روزانه (زمانبندی از زمان بیداری تا خواب (ترجیحاً به شکل رایانه‌ای و بررسی و امتیاز دهی بر اساس معیارهای مناسب با کمک اولیاء و یا دانش‌آموزان.
  - اگر قرار باشد، در مدارس ما افرادی متخصص و در عین حال مؤمن و متوکل پرورش پیدا کنند، باید از تمام ظرفیت‌های موجود و قابل دسترس، حتی حضور آنها در مساجد محله نیز به عنوان معیاری برای امتیازدهی به دانش‌آموزان استفاده شود.
  - اخذ گواهی مشاوره و سخنرانی و ... برای افراد واجد شرایط از آموزش و پرورش (۸).
  - فراخوان فارغ‌التحصیلان ۱۰ سال قبل مدرسه، از طریق اینترنت و ... در یک روز خاص در هر سال و معرفی افراد موفق از بین آنها
- باید این موضوع نیز برای اولیاء محترم تشریح و تفهیم شود که؛ رشد یا ضعف اخلاقی و درسی و تشویق یا احیاناً تنبیه هر دانش‌آموز، آثار وضعی مستقیم بر سایر دانش‌آموزان هم دارد و متناسب با موضوع می‌تواند به شکل مثبت یا منفی در شکل‌گیری شخصیت دیگران هم نقش داشته باشد، بنابراین باید جمعی بیندیشیم و به یاد داشته باشیم، که تأثیر پشتیبانی و حمایت مادی و معنوی از مدرسه برای کمک همزمان به ارتقاء سطح علمی، اخلاقی و فرهنگی فراگیر و همزمان دانش‌آموزان، بیش از تأثیر کار انفرادی بر روی فرزند خود ماست (۲۶).

نتیجه گیری

امروزه بیشتر روانشناسان تربیتی معتقدند کارکنان مدرسه در سلامت روان دانش‌آموزان دارای نقشهای حرفهای هستند. مسوولیت اولیای مدرسه فقط در پرورش نیروی عقلی و آشنا کردن دانش آموزان به مسائل اجتماعی و اخلاقی خلاصه نمیشود. مدرسه مسوول تغییر و اصلاح رفتارهای ناسازگارانه و تامین بلوغعاطفی و سلامت روانی دانش‌آموزان نیز است. همچنین بررسی های ما نشان داد که روانشناسان تربیتی که تخصص اصلی آنها یادگیری و آموزش است باید بیشتر در مدارس مشغول بکار شوند. تا شیوه های آموزش معلم ها و نحوه یادگیری دانش آموزانرا مورد بررسی قرار دهند. نتایج تحقیق حاضر به ما می گوید که وظیفه روانشناسی تربیتی این است که ناتوانی هایی مثل ADHD نارساخوانی، اختلالات گفتاری/شنوایی و یا هر سطح از عقب ماندگی ذهنی و از سوی دیگر هوش و خلاقیت دانش‌آموزان را در مدارس درک کند. مفاهیم اصلی در روانشناسی تربیتی، مبحث یادگیری و شناخت است که به سیستم های آموزشی رسمی اعم از خصوصی یا دولتی، اینکه دانش آموزان چگونه از اطلاعات و مهارت هایی که یاد گرفته اند را حفظ می کنندو همچنین نحوه استفاده از این مهارت ها و اطلاعات در خارج از کلاس بستگی دارد. سیستم آموزشی امروز بسیار پیچیده استو هیچ رویکرد یادگیری واحدی وجود ندارد که برای همه دانش آموزان کارآمد باشد. به همین علت است که روانشناسانی که در زمینه آموزش کار می کنند بر شناسایی و مطالعه روش های یادگیری برای درک بهتر نحوه جذب و حفظ اطلاعات جدید توسط افراد دانش آموزان متمرکز شده اند. یافته های حاصل از تحقیق ثنا ستوده فر و زیبا صادقی نشانگر آن است که امروزه بیشتر روانشناسان تربیتی معتقدند کارکنان مدرسه در سلامت روان دانش‌آموزان دارای نقشهای حرفهای هستند. مسوولیت اولیای مدرسه فقط در پرورش نیروی عقلی و آشنا کردن دانش آموزان به مسائل اجتماعی و اخلاقی خلاصه نمیشود. مدرسه مسوول تغییر و اصلاح رفتارهای ناسازگارانه و تامین بلوغعاطفی و سلامت روانی دانش‌آموزان نیز است. همچنین بررسی های ما نشان داد که روانشناسان تربیتی که تخصص اصلی آنها یادگیری و آموزش است باید بیشتر در مدارس مشغول بکار شوند. تا شیوه های آموزش معلم ها و نحوه یادگیری دانش آموزانرا مورد بررسی قرار دهند.

منابع

۱. امامقلی، ف.، کدیور، پ.، و شریفی، ح. پ. (۱۳۹۸). پیش‌بینی شادکامی و خلاقیت براساس جوّ مدرسه با میانجی‌گری درگیری تحصیلی و شایستگی هیجانی- اجتماعی دانش‌آموزان دختر دبیرستانی. *فصلنامه روان‌شناسی تربیتی*. ۱۵(۵۲)، ۱۸۱-۱۵۵.
۲. آراین‌فر، ن.، کتانی، م.، و عابدی، ا. (۱۳۹۴). تاب‌آوری در کودکان: چگونه کودکانی منعطف و مقاوم در برابر آسیب‌های هیجانی و رفتاری پرورش دهیم؟ اصفهان: نوشته.
۳. براتی‌سده، ف. (۱۳۸۹). نگاهی به مدرسه مثبت‌گرا. *مجله سپیده دانایی*. ۴(۳۴)، ۵۴.
۴. بردبار، م.، و یوسفی، ف. (۱۳۹۵). نقش واسطه‌ای فرآیندهای نظام خود و هیجان‌های تحصیلی در رابطه بین محیط حامی خودپیروی و درگیری تحصیلی. *روان‌شناسی تحولی: روان‌شناسان ایرانی*. ۱۳(۴۹)، ۱۳-۲۸.
۵. چاچو، ج. (۱۳۹۵). تدریس کاملاً مثبت: شیوه‌ای پنج مرحله‌ای برای انرژی دادن به دانش‌آموزان و معلمان. ترجمه محمد پوررضایی. کرمان: دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمان.
۶. چم‌زاده قنوتی، م. (۱۳۹۳). من و اندیشه‌هایم: آموزش مهارت‌های مثبت‌اندیشی برای کودکان. اصفهان: پویش اندیشه.
۷. چهری، پ.، صادقی، م.، و ویسکرمی، ح. ع. (۱۳۹۵). بررسی تأثیر آموزش امید بر درگیری تحصیلی دانش‌آموزان دختر کم‌توان ذهنی. *تعلیم و تربیت استثنائی*. ۱۶(۲)، ۳۰-۳۷.
۸. حاجی‌علیزاده، ک.، رفیعی‌پور، ا.، و سماوی، س. ع. و. (۱۳۹۵). بررسی شاخص‌های روان‌سنجی پرسشنامه درگیری تحصیلی در دانش‌آموزان دبیرستانی شهر بندرعباس. *فصلنامه اندازه‌گیری تربیتی*. ۶(۲۴)، ۸۳-۱۰۲.
۹. رادمهر، ف.، و کرمی، ج. (۱۳۹۸). بررسی نقش تحمل ابهام و شکفتگی در پیش‌بینی درگیری تحصیلی دانشجویان. *فصلنامه روان‌شناسی تربیتی*. ۱۵(۵۲)، ۲۱۶-۲۰۳.
۱۰. سازمند، ا.، و حسین‌بر، ی. م. (۱۳۹۷). چگونگی مشارکت دانش‌آموزان در فرآیند یاددهی و یادگیری. *پنجمین کنفرانس ملی روان‌شناسی، علوم اجتماعی و تربیتی*. بابل: مؤسسه علمی- تحقیقاتی کومه علم‌آوران دانش.
۱۱. سانت، ه. (۱۳۹۶). *مدخله مثبت برای دانش‌آموزانی که در مدرسه پرخاشگری و دعوا می‌کنند: توسعه یک برنامه درسی ابتدایی اصلاح شده*. ترجمه اعظم اکبری‌زاده. تهران: راز نهران.
۱۲. شریف، م. (۱۳۸۹). *برنامه درسی: گفتمان نظریه، پژوهش و عمل برنامه درسی کارآیی اجتماعی* (ترجمه). اصفهان: جهاد دانشگاهی.
۱۳. شهیدی، ل.، و منشئی، غ. ر. (۱۳۹۴). اثربخشی آموزش مبتنی بر فراشناخت، بر تنظیم هیجانی و هیجان تحصیلی ریاضی دانش‌آموزان دوره متوسطه دوم. *فصلنامه تازه‌های علوم شناختی*. ۱۷(۳)، ۳۰-۳۷.
۱۴. صادقی، د.، امین‌فلاح، ز.، و مؤمنی، ح. (۱۳۹۸). پیش‌بینی درگیری تحصیلی دانش‌آموزان براساس سرمایه‌های روان‌شناختی و اجتماعی. *نشریه علمی آموزش و ارزشیابی*. ۱۲(۴۷)، ۱۱۷-۱۴۰.
۱۵. صیف، م. ح. (۱۳۹۴). ارائه الگوی روابط علی جهت‌گیری هدف تحصیلی و درگیری شناختی: نقش واسطه‌ای هیجان‌های تحصیلی و خودکارآمدی تحصیلی. *دوفصلنامه علمی- پژوهشی شناخت اجتماعی*. ۴(۲)، ۷-۲۱.
۱۶. ضرغامی، ف.، و علاقبندراد، ج. (۱۳۹۴). *درمان شناختی رفتاری برای نوجوانان مضطرب و افسرده: بچه‌های سرحال* (کتاب کار). تهران: ابن‌سینا.
۱۷. علوی، ز.، قدم‌پور، ع. ا.، و غضنفری، ف. (۱۳۹۶). تأثیر آموزش خوش‌بینی به روش قصه‌گویی بر اختلالات رفتاری دانش‌آموزان پسر پایه پنجم. *مجله روان‌شناسی بالینی و شخصیت*. ۱۵(۲)، ۸۵-۹۶.

۱۸. فتی، ل.، موتابی، ف.، محمدخانی، ش.، و کاظم‌زاده عطوفی، م. (۱۳۸۵). *راهنمای عملی برگزاری کارگاه‌های آموزش مهارت‌های زندگی ویژه دانشجویان*. تهران: دفتر امور زنان: وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی .
۱۹. قدسی، ا.، طالع‌پسند، س.؛ محمدرضایی، ع.، و محمدی‌فر، م. ع. (۱۳۹۸). پیشایندهای درگیری تحصیلی: آزمون مدلی براساس نظریه انتظار- ارزش. *فصلنامه روان‌شناسی تربیتی*. ۱۵(۵۱)، ۲۵۷-۲۳۱ .
۲۰. قدم‌پور، ع. ا.، میردربیکوند، ف.، ا. و بیرانوند، ک. (۱۳۹۶). تأثیر آموزش معنادرمانی بر درگیری تحصیلی دانش‌آموزان . *فصلنامه تازه‌های علوم شناختی*. ۱۹(۲)، ۵۲-۶۱ .
۲۱. وکیلی، س.، نقش، ز.، و رضانی خمسی، ز. (۱۳۹۷). نقش واسطه‌گری درگیری تحصیلی در رابطه بین هیجان تحصیلی و پیشرفت. *پژوهش در نظام‌های آموزشی*. ۱۲، ۶۱۵-۶۲۷ .
۲۲. هوپر، ج. (۱۳۹۴). *راه‌های تقویت شادی، اعتماد به نفس و موفقیت کودکان: برنامه گام‌به‌گام روان‌شناسی مثبت برای شکوفایی کودکان*. ترجمه دکتر علی اصغر کاکوجویباری و محدثه کاکوجویباری. چاپ اول. تهران: دانژه .
۲۳. یوسفوند، م.، قدم‌پور، ع. ا.، صادقی، م.، و غلامرضایی، س. (۱۳۹۸). ارائه مدل علی تاب‌آوری تحصیلی براساس منبع کنترل (با واسطه‌گری درگیری تحصیلی): کاربرد تحلیل مسیر. *نشریه علمی آموزش و ارزشیابی*. ۱۲(۴۷)، ۳۷-۱۳ .
24. Blake, T. (2019). Learning and living positive education. *Institute of Positive Education Geelong Grammar School*. Available at: <https://www.ggs.vic.edu.au>. 23/3/2020
25. Ferguson, C. (2018). Is positive education another fad? Perhaps, but it's supported by good research. Available at: <https://www.theconversation.com>. 23/3/2020
26. White, M., & Kern, M. L. (2018). Positive education: Learning and teaching for well-being and academic mastery. *International Journal of Wellbeing*. 8(1), 1-17.